



ŠOLSKI CENTER CELJE

ALI LJUDJE DANES VERJAMEJO V STARE MITE?

Raziskovalna naloga

Avtorici:
Teja Strašek, 3.d
Nina Golouh, 3.d

Mentor:
Bogomil Kropej, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2009

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	NAMEN NALOGE	6
1.2	HIPOTEZE	6
1.3	METODOLOGIJA DELA	6
2	TEORETIČNI DEL	8
2.1	KAJ JE MIT?	8
2.2	OSTALO LJUDSKO SLOVSTVO	8
2.2.1	PRIPOVEDKA	8
2.2.2	LEGENDA	9
2.2.3	BASEN ALI FABULA	9
2.2.4	SMEŠNICE ALI ŠALJIVE ZGODBE	9
2.2.5	SLOVENSKA LJUDSKA PRAVLJICA	9
2.3	VZDRŽEVANJE MITOV	10
2.4	INTERPRETACIJA MITOV	10
2.4.1	FUNKCIONALISTIČNA INTERPRETACIJA	10
2.4.2	STRUKTURISTIČNA INTERPRETACIJA	11
2.4.3	SIMBOLNA INTERPRETACIJA	11
2.5	FUNKCIJE MITOV	11
2.5.1	PSIHOLOŠKA FUNKCIJA	11
2.5.2	INTERGRACIJSKA FUNKCIJA	12
2.5.3	MORALNA IN VZGOJNOPOUČNA FUNKCIJA	12
2.5.4	RAZVEDRILNA FUNKCIJA	12
2.5.5	FUNKCIJA STRAŠENJA	12
2.6	MITOLOŠKA BITJA	12
2.6.1	AJDI	12
2.6.2	ČAROVNICE	13
2.6.3	DESETNICA	13
2.6.4	VILE	13
2.6.5	VOLKODLAKI	14
2.7	PRIMERJALNA ANALIZA	14
2.7.1	AJDI	14
2.7.2	VOLKODLAKI	15
2.7.3	ČAROVNICE	16
3	EMPIRIČNI DEL	18
3.1.1	23
3.2	INTERVJU	25
4	ZAKLJUČEK	27
5	LITERATURA	28
6	PRILOGE	29

KAZALO GRAFOV

Grafikon 1: Splošna predstava o pomenu besede mit	18
Grafikon 2: Ohranjanje mitov	19
Grafikon 3: Ali ljudje verjamejo v mite	20
Grafikon 4: Funkcije mitov	21
Grafikon 5: Bitja v mitih	22
Grafikon 7: Verovanje v mite po starostnih skupinah.....	23
Grafikon 8: Poznavanje besede mit med osnovnošolci.....	24
Grafikon 9: Poznavanje besede mit med osnovnošolci.....	24

ZAHVALA

Zahvaljujemo se našemu mentorju Bogomilu Kropeju, ki nas je pri raziskovanju ves čas usmerjal in profesorju Tomislavu Vihru, ki nam je pomagal oblikovati nalogo. Zahvaljujemo se tudi vsem Laščanom, ki so sodelovali pri reševanju ankete ter Ladislavu Golouhu, ki je sodeloval pri intervjuju. Zahvaljujemo se tudi vsem ostalim, ki so na kakršen koli način pomagali pri nastajanju raziskovalne naloge.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi smo si zadali nalogo, da ljudi na določenem področju, omejili smo se na območje Laškega, povprašamo o starih mitih v njihovem kraju oz. podrobneje, ali v njih verjamejo. Anketirali smo 130 Laščanov, vseh starostnih skupin, anketirance pa smo razdelili tudi glede na območje bivanja (mesto ali podeželje) iz te razdelitve izhaja tudi večina naših tez, ki so se pozneje izkazale za pravilne, napačne ali le delno pravilne. Med analiziranjem podatkov so se nam zdeli zanimivi rezultati, ki smo jih pridobili pri anketiranju osnovnošolcev, zato smo jih tudi podrobneje analizirali. Za konec smo za intervju poprosili Ladislava Golouha, ki nam je kot dober poznavalec psihologije pomagal razumeti nekatere rezultate.

Najbolj so naju presenetili rezultati, ki se navezujejo na naslov naše naloge in sicer, ali ljudje danes verjamejo v stare mite. Analiza je pokazala, da dobra polovica anketirancev delno še vedno verjame v mite, predvsem je tu izstopala vera v čarovnice. Presenetili pa so naju tudi rezultati glede funkcije mitov, ki so se glede na območje bivanja zelo razlikovali.

S to raziskovalno nalogo smo hoteli predvsem pokazati, koliko ljudi še verjame v mite, posledično tudi, ali se zavedajo, da so miti del naše kulture in da jih je potrebno ohraniti. Raziskava je dala presenetljive rezultate, predvsem iz strani mladih (osnovnošolcev), kjer so se našli tudi takšni, ki so za miti pobrskali sami. Zelo pa nas je presenetilo ne zanimanje starejše populacije (z izjemo verovanja v čarovnice).

1 UVOD

Vsakdo med nami je že bil kdaj deležen zanimive zgodbe o čudežnih bitji, za katere je babica trdila da so resnični. Čeprav kot mali otroci nismo vedeli kaj te zgodbe so, so se nam zdele nadvse zanimive in privlačne. Le komu se ne bi zdelo zanimivo poslušati prigod, ki so se zgodile prednikom, še posebej če je bilo to čisto blizu našega doma?

Te zgodbe so bile miti, katerih zgodovina sega daleč v preteklost. Kljub starosti pa so se ohranili vse do današnjih dni, kar pomeni, da so pomemben del kulture nekega naroda.

V različnih obdobjih neke družbe so tudi miti spreminjali svoj pomen. Tako je največ mitov nastalo v obdobjih, ko so narod pestili hudi problemi ali pa so bili v vojni z drugimi deželami. Tako je na Slovenskih tleh nastalo ogromno mitov v času turških vpadov. Ker smo se v tej raziskovalni nalogi osredotočili na občino Laško, lahko povemo, da so na mite v naših krajih imeli pomemben vpliv dogodki Celjskih grofov. V laških mitih pa se je vse do danes ohranila vera v čarovnice, saj mite o le-teh srečamo na vsakem koraku.

1.1 NAMEN NALOGE

Cilj raziskovalne naloge je bil ugotoviti kakšen pomen imajo miti naših prednikov na naše življenje. Zanimal nas je kaj si ljudje predstavljajo pod besedo mit, kako vanje verjamejo, kje so zanje izvedeli in kakšen pomen ima za njih. Izvedeti smo skušali tudi kakšna je vloga mitov, mitologije v družbi.

1.2 HIPOTEZE

- Na podeželju se miti prenašajo ustno, v mestu pa ustnemu prenosniku konkurirajo mediji.
- Ljudje ne poznajo besede mit.
- Vera v čarovnice je v Laškem še vedno prisotna.
- V osnovni šoli mitom ne posvečajo pozornosti.
- Na podeželju je dominantna funkcija strašenja, v mestu pa prevladuje funkcija zabave.
- Ljudje verjamejo da so miti resnični.

1.3 METODOLOGIJA DELA

Na začetku našega dela smo sprva s pomočjo literature napisali teoretični del, v katerem smo razložili tiste pojme raziskovalne naloge, ki se kasneje pojavljajo v hipotezah oz. imajo z njimi kakršno koli povezavo. Med natančnejšim spoznavanjem mitov in mitologije smo spreminjali že postavljene hipoteze ter postavljali nove.

V empirični del smo vključili analize anket in intervju z doktorjem Ladislavom Golouhom. V anketo so bili vključeni Laščani vseh starostnih skupin, ki prihajajo iz različnih okolji. V anketiranje je bilo vključenih 130 oseb.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 KAJ JE MIT?

Beseda mit ima grški izvor » mythos« in pomeni » besedo, govor, pripoved, zgodbo«. Skoraj nemogoče pa je podati natančno definicijo mita, ki bi zajela vse posebnosti te vrste pripovedi. Pravijo, da je toliko različnih razlag, kot je raziskovalcev, še posebej k temu pripomorejo pristopi iz različnih področji znanosti, zato sva združili in preoblikovali več virov ter dodali lastne ugotovitve. Ker sva se osredotočili na manjše, lokalno območje, ne moreva govoriti o bogovih in polbogovih, zato se najina definicija približa legendi in pripovedi in ima z njima več skupnih lastnosti. Torej bi lahko rekli, da je mit domišljjsko izročilo prednikov, ki uteleša njihova prepričanja o naravi in zgodovini, pri tem pa se predvsem posveča izvorom naravnih, nadnaravnih ali kulturnih fenomenov. Pri tej definiciji mita, bi lahko rekli, da le-ta spada med ljudsko pripoved, kamor pa prištevamo tudi pripovedke, legende, bajke, basni, pravljice, smešnice, ...

Znanstveniki so si precej bolj enotni pri razlagi mitologije, ki je prav tako starogrškega izvora in sicer zloženka iz dveh besed« mythos« in «logos«, obe pomenita »beseda, govor o čem«. Torej lahko preprosto podamo, da je mitologija celoten sistem vseh mitskih zgodb, ki vsebuje različna verovanja, religiozna in metafizična, neke družbe. Pri tem pomenu predvsem mislimo na mitologijo večje kulture, kot so npr. egipčanska, inkovska, grška, ... Zagotovo pa nam sistem mitoloških zgodb pove veliko o kulturi neke družbe, torej o njenih običajih, verovanjih, prioritetah, načinu razmišljanja in življenja. Pri prebiranju mitoloških zgodb lahko odkrijemo mnogo postopkov za vsemogoče človeške aktivnosti; navade in običaje; ki nas ponesejo v svet čarobnih bitji.

2.2 OSTALO LJUDSKO SLOVSTVO

Ljudska pripoved je ime za ponarodele zgodbe, katere so s časom postale pomemben del ljudske kulture. Različne pripovedi se med sabo razlikujejo, kljub temu pa je pogosto neko pripoved težko natančno opredeliti, saj so sestavni elementi med posameznimi zgodbami zelo podobni, razlikujejo se potem čemu dajo večji poudarek. Ravno zato pa je pripoved pogosto težko natančno opredeliti.

Glavni vir, iz katerega sva črpali vire o ljudski kulturi je seminarska naloga Anje Rajh, Slovenska ljudska pripoved (2005).

2.2.1 PRIPOVEDKA

Pripovedka je kratka pripoved ljudskega slovstva. Ponavadi ima poučno vsebino, ki pa je velikokrat tudi zelo verjetna. Razvila se je iz bajke, od nje se razlikuje po tem, da nima vidnih mitičnih potez, v nasprotju z pravljico pa je približno časovno in prostorsko določena. Pogosto opisuje ljudske osebe, ki so skozi zgodbo dobile čudežne poteze. Ločimo več vrst pripovedk.

Zgodovinske pripovedke, ponavadi opisujejo kakšno resnično zgodovinsko osebo, na katero je spomin že obledel, nato pa je med ljudstvom dobila čudežne poteze. Na slovenskih tleh je najvolj znana pripovedka o Kralju Matjažu, pa tudi O kraljeviču Marku, Miklova Zala, Atila in številne druge.

Junaške pripovedke, so čista fikcija, nastali junaki so plod ljudske domišljije. Najbolj znana je pripovedka o Petru Klepcu.

Razlagalne ali aitiološke pripovedke, so tudi plod ljudske domišljije in razlagajo naravne pojave, ki so bili preprostim ljudem neznanca. Snovi v aitioloških pripovedkah temeljijo na ljudskih motivih, moralno-etičnem jedru in na človekovem dobrem opazovanju. Basnim se približajo v personifikaciji živali, ki pa ni nujna. Razlagalne pripovedke so zelo razširjene, saj ima skoraj vsak kraj svojo. Znane so o Rabeljskem jezeru, Zlatorogu, Mojci Pokraculji in še mnoge druge.

Novelistične pripovedke, se močno približujejo pravljici. V njih se prepletata tako resničnost kot tudi izmišljeno brez veliko domišljije. Namen te pripovedke je pripovedovati nek dogodek, za katerega ni nujno, da je resničen, vanj pa niso vključene fantastične prvine, slednje je bistvena razlika med novelistično pripovedko in pravljico. Primeri teh so Kaj nikoli ni bilo in nikoli ne bo, Bedin in Bedina, Trije bratje in Vražji penezi.

2.2.2 LEGENDA

legenda izvira iz latinščina(legendum) in je sprva pomenila nekaj kar se mera brati. Je pripoved v verzih ali prozi, ponavadi iz življenja biblijskih oseb pa tudi o dobrosrčnih ljudeh. Pripovedovane so predvsem z namenom, da moralno poučuje, vzgaja ali opisuje čudež, ki ga je povzročila neka sveta oseba. Pogosto je zastopana v cerkvenih pesmih, posvetnih motivov pa je precej manj. Legende so bile močno zastopane skozi ves srednji vek. Primeri legend so Sveti Lukež, Stari Job, ...

2.2.3 BASEN ALI FABULA

Je kratka didaktična zgodba iz narave, zlasti iz živalskega sveta. Prav tako kot živali imajo tudi rastline v basnih človeške lastnosti. Pogosto na satiričen način prikazuje tipično človeško vedenje. Zapisane so lahko v prozi ali v verzih. Skozi zgodbo spoznamo socialen ali moralen nauk, ki pa je na začetku, v sredini ali pa na koncu, na kratko povzet. Najbolj znani pisci bajk skozi zgodovino so Ezop, Ferdus, Jean de Fontain, pri Slovencih Vodnik, Stritar ter Kette.

2.2.4 SMEŠNICE ALI ŠALJIVE ZGODBE

V smešnicah je na duhovit način predstavljen nek smešen dogodek, ki se lahko spreminja tudi v satiro, saj na smešen način predstavlja tudi tisto, kar so nekoč posvetni oblastniki zapovedovali kot moralni, družbeni ali religiozni vzor. Predstavljajo mišljenje preprostega ljudstva, ki je bilo prisotno v vsakdanjem življenju. Nekatere imajo tudi pomemben družben pomen, toda mnoge so anekdote, komične situacije ali pa samo besedne igre.

Primeri šaljevih zgodb sta Kurent in Kristus in sveti Peter.

2.2.5 SLOVENSKA LJUDSKA PRAVLJICA

Je najstarejša oblika slovenske ljudske umetnosti. Cilj ljudske pravljice je poseči v človekovo dušo, kar pa je tudi bistvena razlika od ostale ljudske pripovedi. Bistvo ljudske pravljice je enako kot bistvo vseh ostalih svetovnih pravljic, torej sporočiti, da se dobro poplača in vedno zmaga nad zlom, ki se kaznuje. Komponenti pravljic sta tako realni kot tudi fantazijski svet, slednji se kaže predvsem v nadnaravni poti, ki jo je junak prebredel, da je prišel na cilj.

Skupna komponenta pravljice in fabule je personifikacija živali in rastlin. Poleg nenavadnih lastnosti živali in rastlin se v ljudskih pravljicah pogosto pojavljajo pravljicična števila, na primer tri, sedem, devet, ... Pogoste so tudi metamorfoze, tako imenujemo sposobnost živali, da se spreminjajo v ljudi in pa tudi obratno.

Najpogostejši pripovedni tehniki v pravljici sta opisi dogodkov in krajev ter dialog; jezik je preprost.

2.3 VZDRŽEVANJE MITOV

»Miti cvetijo, bledijo in odmirajo, rojevajo se novi, prav tako se ponovno rojevajo stari, in pojavljajo se novi križanci novega in starega, ko se časi spreminjajo ali kulture pomešajo.«

(Mitologija, ilustrirana enciklopedija, 1988, str. 9)

Miti so izjemno pomemben del kulture in ravno z njeno pomočjo so se ohranjali skozi dolgo zgodovino. Že v prazgodovini so ljudje risali na stene jam, kar so videli, doživljali in tudi kar so verjeli, torej tudi mite. Stari Egipčani so zgodbe o svojih bogovih vklesali v stene grobnic in ti zapisi so se ohranili vse do danes. Kot dokaz zato do zgodbe o volkodlakih, ki so razširjene po vsej Evropi, prvič pa so bila ta bitja omenjena v Epu o Gilgamešu, ki je zapisan s klinopisom. Z razvojem grške pisave in zgodovine, znanosti, filozofije pa je razširjanje mitov dobilo nove razsežnosti. Pojavile so se nepregledne množice tekstov z različnimi vsebinami, velik del teh pa so zavzemali miti, saj so bili stari Grki zelo religiozno ljudstvo.

Mitološke zgodbe se na manjših območjih, kot je na primer tudi Laško, prenašale iz roda v rod. Ti miti ponavadi niso religiozni ampak družbeni, včasih tudi zgodovinski, na primer o poplavi, požaru, kakšnega mesta ... Takšni miti ponavadi niso bili zapisani, saj je bila večina ljudi še vedno nepismena zato so se prenašali skozi pripovedi, glasbo, plese, običaje. Ravno to pa je tudi razlog, da so se skozi zgodovino močno spreminjali, od nekaterih je ostalo samo bistvo, drugi pa so se popolnoma pozabili. Za primer lahko vzamemo zgodbe o čarovnicah. V različnih pokrajinah so verjeli v različne uroke oziroma načine kako čarovnicam preprečiti, da bi povzročale škodo. Danes v obstoj čarovnic ne verjamemo več, še vedno pa, predvsem starejši ljudje ob na primer nevihtah počnejo stvari, ki bi lahko preprečile toče, na primer kurijo blagoslovljene butare ali bezgov les.

Prve zapise o ljudskem slovstvu imamo iz 16. stoletja, ko se je ljudska pripoved tudi na splošno najbolj razmahnila. Razlog zato je takratno dogajanje, saj so našim krajem grozili turški vpadi in tudi Celjski grofje so imeli razburljive čase.

Prva zbiralka ljudske pripovedi sta bila Vodnik in Zois, kasneje pa tudi Smole, Korytko in Vraz. V 19. stoletju jih je nekaj predelal Prešeren, na primer Lepa Vida.

prva zbirka ljudske pripovedi je izšla leta 1924, izdal jo je Kotnik iz Celja.

2.4 INTERPRETACIJA MITOV

Mite lahko razlagamo na mnogo načinov, v grobem lahko interpretacije razdelimo v najpogostejše tri: funkcionalistični, strukturistični in simbolni. Med njimi ni točno določene ločnice in se v nekaterih elementih prekrivajo.

Dominanten vir pri tem poglavju nam je bila ilustrirana enciklopedija Mitologija (1988, str. 9-11).

2.4.1 FUNKCIONALISTIČNA INTERPRETACIJA

Ta pogled na mite zastopa tisto mišljenje, ki opravičuje družbena dejstva. Neko ljudstvo se npr. že skozi vso zgodovino preživlja z lovom, zato lahko v njihovi mitologiji srečamo mnogo mitov o tem kako so neke višje sile naučile prednike loviti, izdelovati orodje. Z zgodbami je pojasnjena tudi primernost njihovega načina življenja, običajev, obredov, ...

Interpretacija na takšen način je lahko precej avtorialna, saj imajo ljudje v neki skupnosti tudi pravice do nekaterih stvari, npr. lastnine, do katere lahko pridejo brez oporoke. Mnogi miti, s takšno interpretacijo, opravičujejo družbene razlike, ideje, vrednote, skupine, norme, zakone,

... Prav tako tudi predpisujejo mnogo stvari, tako v načinu življenja družbe kot tudi posameznika, npr. o odnosih znotraj družine, poročnih običajev, načinu lova, gospodarjenju, umetnosti, vojaški tehniki, obredih, tudi žrtvovanju, oblasti kraljev kot tudi poglavarjev. Takšni miti imajo močno moralno funkcijo, saj določajo tudi kaj je moralno in kaj ne.

2.4.2 STRUKTURISTIČNA INTERPRETACIJA

Strukturistično razlaganje mitov je zelo zapleteno in težko, v tej skupini pa najdemo več vzorcev. Eden izmed najpogostejših temelji na protislovju, kot npr. nekoč je vladal kaos, danes je svet urejen ali nekoč so živali jedle kuhano meso in ljudje surovega, medtem ko je danes ravno obratno in tudi nekoč je bil incest nekaj povsem normalnega, danes pa je strogo prepovedan. Eden izmed vodilnih zagovornikov te mitologije je francoski antropolog Claude Lévi-Strauss, ki pravi, da so miti skupki nasprotij, na primer nereda in reda, kuhanega in surovega, narave in kulture, ...

2.4.3 SIMBOLNA INTERPRETACIJA

Simbolične interpretacije iščejo razlage za skrite pomene pod površjem, torej je zanje mitologija način mišljenja in poetična metoda komuniciranja. Simbolne metode razlagajo nastanek sveta iz tako imenovanega kozmičnega jajca, ki hrani sam sebe, podoben mit o nastanku sveta so imeli tudi stari Egipčani.

Številni miti delujejo kot sanje, v katerih nastopajo popačena bitja, pošasti, personificirane živali, pogosto tudi s čarobnimi lastnostmi. V sanjah se odvijajo neetični in nemoralni ter navsezadnje (danes) nesprejemljivi dogodki, na primer poroke med ljudmi in živalmi. Pogosto so prisotni motivi umorov, posebej znotraj družine, posilstva, kanibalizma, kastracij, incesta, ... povzročitelji le- teh pa pogosto ostanejo nekaznovani.

S simboličnimi miti se je ukvarjal tudi Sigmund Freud, ki je menil, da so to dogodki iz naše podzavesti, ki so nam ostali od prvotnih globin človeške narave. Menil je, da so takšne sanje odraz naših skritih in potlačenih želja, ki so prišle na plan s pomočjo popačenih oblik v sanjah.

2.5 FUNKCIJE MITOV

Čeprav resničnost mitov ni ne potrjena ne zavržena in nimajo niti zgodovinske niti znanstvene podlage, imajo v družbi pomembno funkcijo, tako v procesu socializacije, kot tudi pri oblikovanju posameznikove identitete.

Socialna antropologija se osredotoča na socialno vlogo mita in pravi, da je mit eno od sredstev reprodukcije, integracije in vzdrževanja stabilnosti družbenega reda.

2.5.1 PSIHOLOŠKA FUNKCIJA

Miti razlagajo nek pojav oziroma dogodek, kar je bil prvotni namen mitov, saj so nastali z namenom, da vplivajo na mišljenje in podzavest posameznika.

Kot preprosta zgodba lahko vzbuja optimizem in daje občutek upanja, da dobro zmaga nad zlom. Po podobnem principu lahko deluje tudi funkcija bega pred agresivno realnostjo.

Prav tako je lahko mitološka zgodba dobra tolažba za potrtega posameznika, ki lahko na osnovi neke zgodbe ohranja upanje, še posebej, če le-ta verjame v resničnost pripovedi.

2.5.2 INTERGRACIJSKA FUNKCIJA

V družbi ima mitologija pomembno vlogo integracije. Posamezniki v družbi si bolj zaupajo in se počutijo povezane ter enotne, če verjamejo v podobne stvari, imajo skupno zgodovino ter kulturo, pomemben del te pa so zagotovo mitološke pripovedi. Ljudske pripovedi imajo vpliv na vsakdanje življenje, predvsem pa tudi na običaje, na primer jurjevanje, to pa je še eden izmed razlogov za druženje ljudi, ki so na nekem mestu z istim namenom.

2.5.3 MORALNA IN VZGOJNOPOUČNA FUNKCIJA

Je zelo pomembna vloga mitov. Moralna funkcije pride najbolj do izraza npr. pri vzgoji oz. pri socializaciji posameznika. Saj lahko z določenim mitom dosežemo »moralnega mačka«, to pomeni da osebi na primeru pripovedi objektivno prikažemo njeno stanje in ji tako svetujemo ne da bi vsiljevali svoje mnenje. Lahko pa jo tudi povežemo z vzgojnopoučno, saj lahko s pomočjo mitov, ki imajo določen nauk, ljudem povemo kaj je v življenju prav in kaj ne.

Izobraževalna tudi spodbuja domišljijo, vizualizacijo (pri branju, pripovedovanju, poslušanju zgodb), pripisovanje smisla nečemu (čeprav nima znanstvene podlage).

2.5.4 RAZVEDRILNA FUNKCIJA

Je bila najbolj prisotna v preteklosti, ko so se ljudje bolj družili na primer ob večerih ali pa so opravljali kakšna skupna dela (ličkanje, žetje, kvačkanje, pitje, koline, ...) dandanes je sicer razvedrilna funkcija se prisotna le da ni več tako pogosta Predvidevamo da zato, ker ljudje predvsem mladi dandanes nimajo toliko časa za taksne stvari ali pa zaradi nepoznavanja svoje kulture oz. mitov ki so povezani z njimi. Če mladi že govorijo o mitih je tu predvsem prisotno strašenje prijateljev ali pa to počno ko jim je dolgčas. Je pa tudi res da dandanes tudi najmlajši preživijo več časa za računalnikom oz. televizijo namesto da bi se družili s prijatelji in izmenjavali svoje znanje, zgodbe.... Lahko bi rekli da gre čas naprej in z njim se spreminja tudi način zabave.

2.5.5 FUNKCIJA STRAŠENJA

Ta funkcija je bila močno prisotna nekoč, ko so bile družine številčne, otroci pa razposajeni.

Funkcija strašenja zagotovo sama po sebi nima namena strašiti otrok. Z takšnimi zgodbami se predvsem preprečuje, da bi se otroci preveč približevali nevarnostim, npr. vodi, prepadam, ... Nekoč pa je bilo strašenje učinkovito sredstvo za preprečevanje nesreč. S takšnim strahom pa se posameznik med odraščanjem sooči in postopoma izgine iz podzavesti. Kljub temu pa se tudi kasneje ljudje izogibajo na primer krajev, za katere so nekoč mislili, da se je v preteklosti tam nekomu pripetila nesreča.

Najpogosteje so za strašenje uporabljali volkodlake.

2.6 MITOLOŠKA BITJA

Vire za to poglavje smo črpali predvsem iz Šavlijevega Zlatega cveta (2008) ter iz Šmitkove knjige slovenske ljudske pripovedke: Miti in legende (2006), uporabili pa smo tudi lastno predznanje.

2.6.1 AJDI

Ajdi se pogosto pojavljajo v ljudskem izročilu Slovanov, prav tako pa tudi Slovencev.

Slovensko besedo ajd pogosto enačimo z nemško besedo Heide, ki dobesedno označuje pogana, medtem, ko ajd, v slovenščini, pomeni » tuje ljudstvo«. Beseda ajd, sicer sploh ne

moremo enačiti s poganom, ker je beseda nekoč označevala porimčen sloj. Beseda pa ima tudi drug pomen. V bajeslovje pomeni velikana neverjetnih moči. Iz zgodb o njih lahko razberemo, da gre za rimska in porimčena božanstva, ki jih srečamo v panteonu rimskega boga Norika. Kasneje, ko je že prevladovalo krščanstvo, so stara božanstva nadomestili Bog in svetniki. Toda v Karantaniji so še vedno prevladovali pogani, ki pa so še vedno verjeli v ajde.

Ponavadi je ajdovo orodje kladivo, ki predstavlja moč, ki pa je sicer ponavadi v rokah božanstva vremena.

2.6.2 ČAROVNICE

O izvoru čarovnic obstajajo mnoga različna ugibanja, Prva omenjanja le- teh se pojavijo v Afriki, v Evropi pa dobijo skupaj s pojavom krščanstva nov pomen. V Evropi naj bi po mnenju narodoslovja izvirale iz kulta stare boginje matere, lunarnega božanstva, torej matere Zemlje, od koder skrivnostne lastnosti ženskega čarovništva. Lahko bi torej rekli, da izvirajo iz skrivnostne boginje Lune. Obstajajo pa še mnoge druge razlage kot so na primer, da so bile čarovnice nekoč svečenice gozda ali, da so bitja na meji kultiviranega sveta. Toda v slovenskem ljudskem izročilu nikjer ne najdemo sledu o enem ali drugem.

Na našem ozemlju so čarovnice imenovane tudi coprnica, vešča, štrija, švila, prerokvila, ...

Povsod so znane čarovnice kot grde, stare, zlobne ženske z ukrivljeno hrbtenico in bradavico na nosu, ki jezdi na metli, lahko pa tudi na kozlih, prašičih ali na ledjih kakšnega človeka. Toda v slovenskih zgodbah ne srečamo takšnih coprnic. Pri nas velja predvsem za žensko, ki čara in lahko spreminja svojo obliko, na primer v živalsko. Ponavadi je čarovnica do človeka neprijazna, dela mu škodo, začara točo, ga zavedla na poti, ... Srečati jih je bilo mogoče v divjini, gozdu, samotnih križiščih ali obrežjih deročih potokov. Zbirališče čarovnic je bilo na kakšnih višjih hribih, najbolj znana so: Klek, Slivnica, Grintavec in Rogaška gora.

Moški coprniki so imeli v primerjavi z ženskami precej manj moči in posledično s tem manjši pomen.

2.6.3 DESETNICA

Desetnica ali pa deseti brat sta posebnost slovenskega izročila, saj ju ne zasledimo nikjer drugje.

Desetnica je deklica, ki je v družini rojena kot deseti otrok. Deseti brat ali desetnica sta v življenju obsojena na večno romanje po svetu, ponekod zasledimo tudi, da se lahko po sedmih letih vrneta. Če je v družini deset bratov, brez sestre, gre deseti brat o doma prostovoljno. Sta mitična lika prehoda in prerojevanja. V grški mitologiji jima je podoben Hekat, v rimski pa Janus. Desetemu otroku v družini pripisujejo nadnaravne, čudežne moči, kot so sposobnost zdravljenja bolezni, jasnovidnost in moč, da lahko ljudi okoli sebe zaščitijo pred volkodlaki ali čarovnicam.

Motiv desetega brata najdemo tudi v slovenski literaturi, na primer v prvem slovenskem romanu Josipa Jurčiča Deseti brat.

2.6.4 VILE

Poznane tudi kot bele žene. Poznajo jih vse evropski narodi. Njihova podoba deloma ustreza grškim nimfam. V primerjavi z slednjimi so bele žene v slovenskih pripovedih mila bitja, nežne postave, oblečene v bele obleke in z nadnaravnimi močmi. Njihovo domovanje je podobno rajju in je na težko dostopnih mestih, kot so gorski vrhovi, skalne votline, precej

pogosto pa tudi v gozdovih. Zbirale pa naj bi se ob ponoči ob vodnih izvirih, tolmunih on deročih potokih.

V literaturi sva našli popolnoma nasproten odnos vil do človeka. V knjigi slovenske ljudske pripovedi: Miti in legende je zapisano, da so vile do ljudi neprijazne, saj lahko ugrabijo otroka iz zibelke ter ga zamenjajo s svojim, ki ni tako lep in bister. Ravno nasprotno je zapisal Jožko Šavli, v knjigi Zlati cvet, ki pravi, da je srečanje z vilami naključno in za človeka popolno presenečenje. Pokažejo se ob različnih prilikah in sicer zato, da bi človeku pomagale, toda pri moških iščejo ljubezen, zato jih lahko odvedejo v njihovo kraljestvo ali na otok blaženih.

2.6.5 VOLKODLAKI

Njihova pojava je izredno stara saj je omenjena že v Epu o Gilgamešu in se je ohranila na klinopisih.

Volk, kot žival, je imel skozi zgodovino pomembno vlogo pri mnogih ljudstvih. Že v prazgodovini so ga častili kot gozdnega in velikega duha. Pri Starih Grkih je prinašal smrt, kasneje je bil spremljevalec boga Vodina(verjetno stari poganski bog vojne), tukaj že ima temačen pridih, ki pa se v krščanstvu še stopnjuje saj predstavlja sile teme in zla(tudi v pesnitvi Romanje grofča Harolda??)

Zgodbe o volkodlakih so razširjenje po vsej Evropi in se dosti razlikujejo. Izgledal naj bi kot pošast v pasji podobi, ki pa je večja od psa, z dolgo, gosto sivo dlako, ostrimi kremplji ter dolgim črnim repom, v katerem skriva vso svojo moč. Za volkodlake obstaja več možnosti. Lahko so ves čas v podobi pošasti, v tem primeru se podnevi skriva v globokih, temnih jamah in kuje načrte kako jo bo ponoči zagodel ljudem. Druga možnost je, da so volkodlaki podnevi ljudje kot vsi ostali, ponoči pa se prelevijo v zveri, s svitom, pa zopet postanejo ljudje. V vseh primerih se volkodlak pojavlja kot volk. Ponavadi so volkodlaki začarani ljudje.

Njegov odnos do človeka je negativen.

2.7 PRIMERJALNA ANALIZA

2.7.1 AJDI

Poiskali sva štiri zgodbe o ajdih. Laški varianti sva primerjali z zgodbo v knjigi Jožka Šavla Zlati cvet ter zbirko zgodb Slovenske ljudske pripovedi: Miti in legende.

Ena izmed laških pripovedi ima z Šavlijevo veliko skupnih elementov. (Šavli 1900)

Skupna točka prve laške pripovedi ter zgodbe iz Zlatega cveta je gradnja cerkve, ki je delo ajdov, pri tem pa imajo samo eno kladivo.

V laški varianti gradita dva brata, ajda, vsak na svojem hribu. Eden gradi cerkev, drugi pa grad, pomagajo jim pridna ter močna ajdovska dekleta. Ker imata samo eno kladivo si ga med sabo posojata. Ko ga eden ne rabi več, ga vrže bratu na sosednji hrib točno pred noge.

Jožko Šavli je zapisal zgodbo v kateri gradi le eden ajd, ki pa ima tudi pomagače. Gradili so dve cerkvi in tudi tu so imeli le eno kladivo. Podajali so si ga delavci in velikan, ki so si klicali, kdaj kdo potrebuje kladivo, pri tem pa so ga lovili (ni padel pred noge, kot pri Laščanih). Cerkvi niso gradili na dveh gričih ampak je velikan gradil na hribu, medtem ko so delavci gradili v dolini.

Zanimivo je kakšne sledi so ostale za temi gradnjami. V tem primeru bi lahko trdili, da ima laška pripoved o gradnji Planinskega gradu realno osnovo, saj so razvaline gradu še vedno vidne, cerkev Svetega Križa pa je še v celoti ohranjena. Prav tako je ohranjena tudi bela skala, ki jo naj bi po pripovedi, kot spomenik, postavila ajdovska dekleta svojemu gospodu.

Medtem, ko je na koncu Šavljijeve zgodbe zapisano, da so skupaj s časom izginili ajdi prav tako pa so s časoma razpadle njihove stavbe.

Znana je še ena pripoved o gradnji gradu, v kateri je tudi omenjeno kladivo, katerega so si tudi podajali z graditelji na sosednjem hribu, ki so gradili cerkev. Po tej pripovedi gradu niso zgradili ajdi temveč Huni. Ta pripoved je nogo bolj podobna Šavlovi in ima z njo veliko skupnih elementov, ki so ključni za pripoved. Kot dokaz pripoved omenja veliko lipo pred gradom, katero so zasadili v spomin. Lipa stoji še danes.

V knjigi Slovenske ljudske pripovedi je zgodba popolnoma drugačna. Stari ajd je svoji hčeri pokazal ljudi, ki so na polju orali, pri tem pa ji je dejal, da je to zarod, ki bo preživel, medtem ko bodo oni izumrli.

O Planinskem gradu kroži mnogo zgodb, tudi o tem, da se nekje na njem skriva zaklad, ključ do njega pa je prstan, ki se je iz neznanega razloga, že pred časom izgubil

2.7.2 VOLKODLAKI

Našli sva štiri zgodbe o volkodlakih, torej bova Zgodbo o volčenju primerjali s tremi in sicer iz Slovenskih ljudskih pripovedi: Miti in legende, Zlatega cveta Jožka Šavlija ter volkodlakom iz Ribnice, ki je zapisan v Najlepših slovenskih mitih in legendah.

Zgodbe so si med sabo zelo različne in bi med njimi težko našli skupne točke, lahko pa med njimi najdemo nekaj podobnosti.

V Slovenski ljudski pripovedi: Miti in legende je zapisana zgodba kako so po običaju praznovali rojstvo otroka. Najpogumnejši godec je šel k zibki in se ogrnil v volčjo kožo, pri tem pa ni smel nihče gledati. Neka radovedna ženska je kukala skozi vrata in godec se je spremenil v volkodlaka. Pobegnil je in povzročal ljudem hudo škodo. Nihče mu ni bil kos. Nekoč pa je močnemu kmetu uspelo, da je planil nanj, ko je bežal iz cerkve, pri tem pa mu je snel kožo. Tako je bil godec rešen, ostali so mu le kremplji.

V Zlatem cvetu spoznamo zgodbo v kateri se je volkodlak spremenil v človeka in je s sladkim govorjenjem zapeljal zaročeno deklico. Rodila sta se jima dvojčka, eden bel, drugi kot kosmati volkodlaček. Fantje z vasi so hoteli volkodlaka ujeti, toda ta se jim je spretno izmikal, tako da je spreminjal svojo obliko v različne živali. Tako je tudi svojo deklico in dvojčka prepeljal v svoj brlog. Nekoč so ga skoraj ubili in to ga je tako spravilo iz tira, da je ubil belega otroka in ženo, katere srce je pojedel. Od takrat naprej ni mogel več spreminjati oblike, njegov sin pa je bil mnogo hujša zverina kot njegov oče.

Pripoved o volkodlaku iz Ribnice ima srečnejši konec. Neki kmet je vozil blago skozi gozdove in vso pot mu je sledil pol človek pol volk. Ko je prišel domov je priznal, da ga je bilo strah saj mu je ves čas sledila neka zverina. Žena je pogledala skozi okno in ga zagledala. Mislila si je, da če mu je sledil tako dolgo zagotovo kaj potrebuje. Skozi okno mu je vrgla kos kruha in volkodlak se je spremenil v človeka. Zahvalil se je in povedal, da je nekoč, skupaj z dvema bratoma mater prosil za kruh, ta pa jim je vrgla kruh in jim rekla:« Nate volkodlaki, požrite!« Tako so se spremenili v pošasti. Razšli so se in ne ve kaj je z brati. Pove, da je mnogo let sledil popotnikom pa mu nihče ni dal kruha.

V zgodbi o volčenju se je na kmetiji ustavil kaplan in vprašal po starših. Otroci so povedali, da so se šli volčit. Pokazali so mu obroč, na katerem so bila narisana čudna znamenja. Kaplan je stopil skozi in se spremenil v volka, ko je stopil nazaj je bil zopet človek. Zatem sta prišla v hišo dva volka z ovcama. Stopila sta skozi obroč in dobila človeško podobo. Povedala sta, da zaradi lakote tako lažje lovita ovce, ampak da je lakota tudi tam kjer dobita ovce. Zato sta starša poročala otroke v zameno za koze, ker se je lakota samo stopnjevala je oče ubil enega

otroka in ga poslal skozi obroč. Lakota je ponehala, toda očetu vest ni dala miru. Odločil se je, da se bo spovedal škofu. Pred cerkvijo si je premislil in na poti domov se je v zemlji naredila razpoka in ga požrla. Za njim je ostal le klobuk. Še ne dolgo nazaj si niso upali hoditi tam mimo, čeprav tam rastejo najlepši zvončki.

Primerjali bi lahko prvo in tretjo pripoved. V prvem primeru je volkodlak povzročal ljudem škodo, v tretjem pa je zver tiho sledila človeku in mu ni povzročala nikakršnih preglavic. V obeh primerih sta bila človeka začarana v volkodlaka in za ponovno človeško podobo sta potrebovala zunanjo pomoč. Zgodbama je skupno, da volkodlaka nista imela moči, da bi po svoji volji spreminjala svojo fizično podobo. Obe pripovedi se končata srečno.

Če primerjamo drugo in četrto pripoved, ugotovimo, da lahko v primerjavi s prejšnjima dvema, v obeh volkodlak spreminja svojo zunanjo podobo. Zanimiva sta konca pripovedi. V laški zgodbi je bil oče kaznovan za svoje grehe, doletela ga je kazen. V drugi pripovedi pa je očetove napake plačeval potomec, saj je bil še hujša zverina in zato so bili verjetno ljudje do njega še bolj sovražni kot do njegovega očeta.

2.7.3 ČAROVNICE

Najprej se bova poglobili v zgodbe v katerih so čarovnice nosile ljudi.

Prva pripoved z naslovom Čarovnice in je zapisana v Slovenskih ljudskih pripovedi: Miti in legende in pripoveduje o tem kako so hotele čarovnice zavesti mladeniča, da bi šel z njimi. Sedel je na vejo in se odpravil z njimi. Še pravočasno si je premislil in se spustil ter se skrnil v grmičevje, ker je bil plešast je imel moč leska in tako ga coprnice niso mogle najti. Bil je dovolj blizu, da je imel pogled na bližnjo kočo. Videl je kako je bil čarovnik razjarjen nad čarovnicami, zato je glavno raztrgal na dele, njene kosti pa razmetal po okolici. Drugi dve coprnici sta kosti zbrali in tretjo sestavili nazaj, a manjkala je ena kost, katero sta nadomestili z bezgovo vejo, česar pa ni smel vedeti nihče. Naslednji dan je fant čarovnici zabrusil: «Kaj boš ti, ko imaš bezgovo kost!» Čarovnica je pri priči izginila.

Iz Laškega in okolice sva našli precej zgodb o tem, kako so ljudi nosile čarovnice.

Prva pripoved, se je zgodila v Harju, okoli leta 1900. Diže kot teden dni so mlatili in zadnji večer so imeli «likof». Zabavanje se je nadaljevalo pozno v noč in okoli polnoči se je Adam odpravil domov, skozi razsežen in temačen gozd, poznan pod imenom »Šimark«. Na poti je videl v krogu sedeti deset žensk, ki so si svetile s staro leščerbo. V krogu so imele krožnik z mesom, potico ter s črno moko. Ponudile so mu potici in pojedel jo je in bila je odlična. Zapletel se je v pogovor z njimi nato pa sredi gozda zaspal. Zjutraj se je zbudil, bil je sam, tam kjer je bila potica pa je bil iztrebek, katerega del je bil odrezan. Šel je domov in ves čas je močno zaudarjalo, prav tako ko je prišel domov in žena mu je dejala, da nič čudnega, ko pa ima na brkih iztrebke.

Druga prigoda se je pripetila Janezu Regalu, ki se je prav tako vračal z mlatenja. Vračal se je domov in čeprav je hodil po zelo dobro poznani poti je zašel. Hodil je v krogih, levo in desno a domov ni prišel. Ko se je začelo svitati je slišal znan glas domače cerkve in spoznal, daje le nekaj korakov od doma.

Podobno prigodo je doživela tudi Lizika Kregar. Po očetovem naročilu je šla po tesarja. Pot jo je peljala skozi gozd, ki ga je zelo dobro poznala. Dejala je, da ni in ni mogla priti na cilj, ker so jo coprnice nosile po grmovju in drevju, jo ščipale in ji obračale glavo, zraven pa so vreščale, da je to za Mico. Tedaj se je spomnila kako se jih rešiti. Pomoknila se je v svojo levo dlan, se trikrat zavrtela ter zavpila: «Preklete coprnice, tristo let me boste pustile pri miru ...!» V tistem trenutku je bilo vsega konec. Kasneje se je spomnila, kaj je pomenila «Mica». Nekoč je nehote z vilami nabodla straniščno žabo in jo zato vrgla čez plot, takoj zatem se je prikazala

stara ženica in ji dejanje očitala in ji tudi dejala, da ji ne more ničesar narediti, ker je prestara. Lizika je tudi dvajset let kasneje verjela, da sta dogodka povezana.

Obrezov Franček iz Velikih Grahovš je pripovedoval, da so ga nekoč v roke dobile čaravnice in ga tako izdelale, da ni mogel nadaljevati poti, zato je prespal kar na tistem mestu. Zjutraj pa je namesto jajc, ki jih je nesel domov pri sebi našel kamenje. Takrat se je zaobljubil, da se ne bo nikoli poročil, ker so čaravnice ženske in res se ni.

Če primerjava te pripovedi jim je skupno, da so čaravnice na samem nagajale posameznikom. Sicer pa je presenetljiva prva zgodba, saj je imel čarovnik več moči kot čaravnice in jim je bil nadrejen, kar je zelo redko in tudi čarovniki so omenjeni mnogo redkeje in nimajo toliko moči kot čaravnice. Prav tako pa je imajo čaravnice več moči oziroma lahko čaravnico oživijo. V laških pripovedih takšnih zgodb nisva zasledili. V njih najpogosteje čaravnice ljudi zavedejo v gozdu, ko so namenjeni domov, medtem pa jih še oškodujejo, na primer v zadnji prigodi. Zanimivo je, da so ljudje še pred nekaj več kot sto leti v svoje prigode vpletali čaravnice. Te zgodbe bi lahko imele realno osnovo, saj ne na primer nekdo zjutraj namesto jajc našel kamenje ali pa je prišel domov umazan okoli ust z iztrebki. Če hočemo pripovedi razložiti bolj realno nimamo težke naloge. V obeh primerih sta se oba vračala iz «likofa», kjer se je pilo in tako lahko pojasnimo njuni prigodi kot plod domišljije, ko sta bila vinjena. Tako lahko na primer razložimo tudi delo Antona Aškerca Mejnik.

Prav tako pa so ljudje obtoževali coprnice za slabo vreme in slabe letine.

V pripovedi iz Črne je bil priča copranju toče hlapec. Zbirali so se nevihtni oblaki in hlapec je videl kako je okoli polja in hiše potika črna ženska in se dviga v oblak. Hlapec se je skrtil in opazil, da se je prvi pridružila še ena ženska, ki se je slekla in po vsem telesu namazala s črnim mazilom, nato pa izgovorila urok, skrila mazilo in izginila v obla, s katerega je nato pričela padati toča. Nato se je tudi hlapec namazal z mazilom in izgovoril besede, vendar se je pri eni zmotil. Zgrabila ga je neznan sila in ga začela nositi po skalovju in grmovju, tako da je bil ves opraskan in poškodovan. Imel je še toliko moči, da se je pridržal za borovo vejo in si tako rešil življenje.

V Laškem so verjeli, da so se coprnice zbirale na domu ene izmed njih. Zaprle so vse špranje in luknje, tudi ključavnico, nato pa v loncu kuhale toče. Kako zakuhati dobro točo so imele zapisano v čarovniških bukvah, vedelo pa se je, da so pri tem potrebovale ukradene hostje, zelišča, živalske dlake, kosti in še mnogo drugih stvari. Ko so točo skuhale, so jo lahko konzervirale in jo prihranile za drugič. Če niso dobro zaprle vseh špranj jim je lahko toča pobegnila in povzročala zunaj škodo že tisti dan.

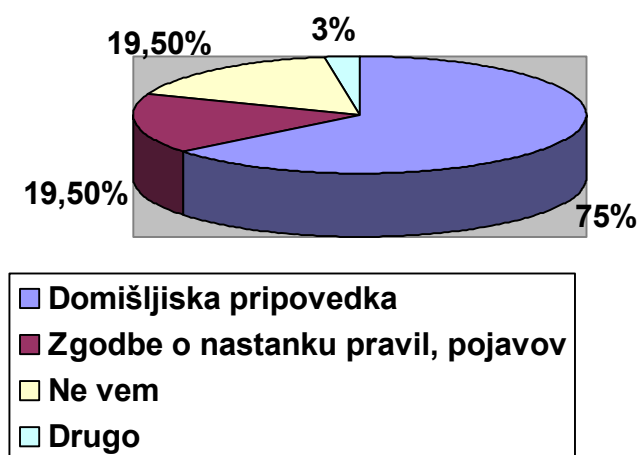
Verjeli so, da se lahko pred čarovnijo ubranujo z čarovnijo. Tako so verjeli, da lahko točo preprečijo z kurjenjem blagoslovljenega lesa iz butar ali pa bezgovega lesa, z metanjem počenih vil navzkriž pred hišna vrat, z obračanjem kos in sekir tako, da je rezilo gledalo proti nebu. Ko pa je toča že padala so nekaj ledenih zrn vrgli v ogenj, saj so verjeli, da bo tako toča odšla nazaj tja odkoder je prišla.

Dodam lahko, da moja babica v to še vedno verjame in tako vedno ko grmi ali pa se bliska kuri blagoslovljen les butare, kadar pa zunaj cveti bezeg vedno kuri tega, saj verjame, da tako en bo toče.

3 EMPIRIČNI DEL

Pri raziskovanju smo se omejili na območje občine Laško. V raziskavo so bile vključene vse starostne skupine, prav tako smo anketirance ločili po okolju iz katerega prihajajo. Sprva smo na podlagi postavljenih hipotez želeli dati poudarek na starejših generacijah, saj smo menili da so starejši najboljše seznanjeni z mitološko kulturo. Med raziskovanjem so nas vmesni rezultati močno presenetili, zato smo podrobneje analizirali osnovnošolsko populacijo.

SPLOŠNA PREDSTAVA O POMENU BESEDE MIT

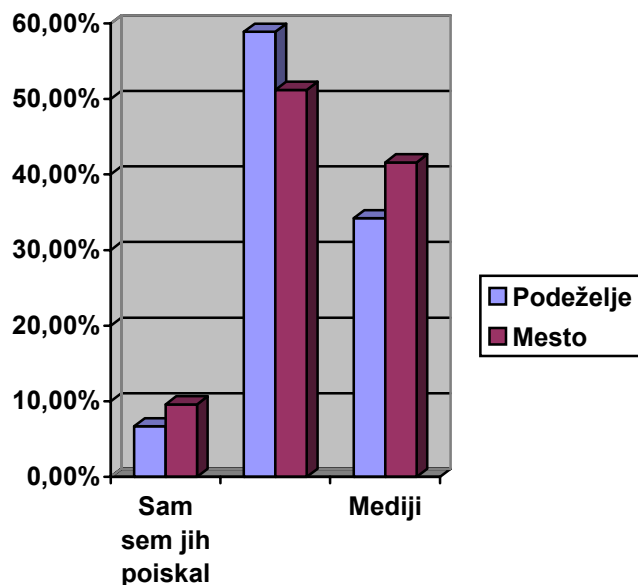


Grafikon 1: Splošna predstava o pomenu besede mit

Iz analize anket smo prišli do ugotovitve, da si večina ljudi pod besedo mit predstavlja nekakšno domišljjsko pripoved prednikov o delovanju duhov in drugih nadnaravnih bitij. Skoraj petina anketirancev meni, da so miti zgodbe o nastankih pojavov in družbenih pravil. Enak odstotek ljudi z besedo mit ni seznanjen. Večina anketirancev je prišla do sklepa, kaj pomeni mit, po dodatni razlagi. Iz tega sklepamo, da ljudje mite poznajo, vendar jih po svoje poimenujejo pripovedi, največkrat pa jih enačijo z legendami, bajkami, oziroma z knjižnimi junaki iz sodobnega časa. Najbolj so nas presenetile primerjave mitov s sodobnimi filmskimi liki, kot so Herry Potter, Gospodar prstanov in drugi.

Torej iz analize ugotovimo da ljudje ne poznajo besede mit oz da brez nase pomoči nebi prišli do prave definicije besede

OHRANJANJE MITOV



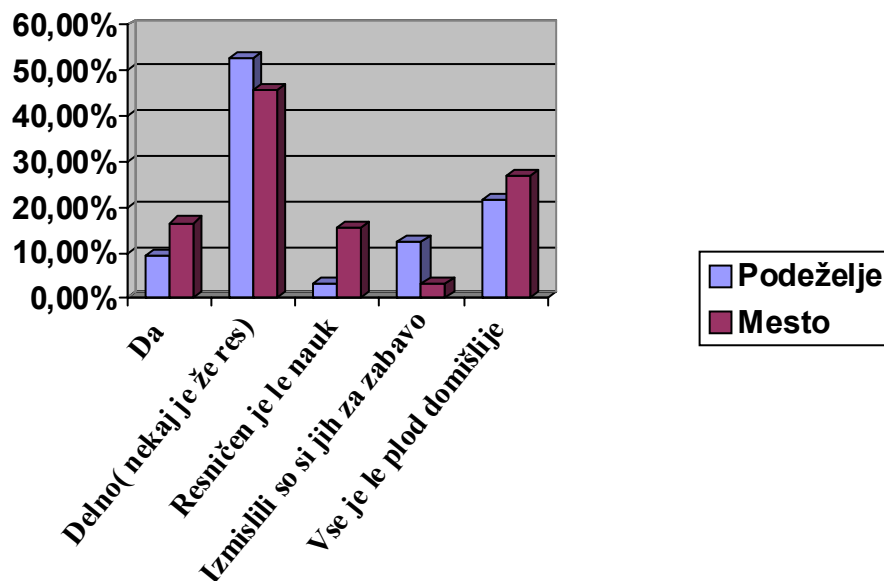
Grafikon 2: Ohranjanje mitov

Na anketni vprašalnik smo dali na vprašanje »Kako ste izvedeli za mite?« tri možne odgovore in sicer, da so jih poiskali sami, da si jim zanje povedali starejši oz. so zanje zvedeli preko medijev, torej na radiu, televiziji, v časopisu, ...

Anketirance smo razdelili glede na območje bivanja, torej na mesto in podeželje. Ugotovili smo, da se miti prav tako kot na podeželju kot tudi v mestu prenašajo najpogosteje ustno, v mestu pa ustnemu prenosniku konkurira medij.

Presenetilo nas je zanimanje najmlajših (četrtošolcev), saj so nekateri na vprašanje odgovorili, da so jih poiskali sami, predvsem preko medmrežja. Najbolj je izstopal učenec 4. razreda, ki nas je presenetil z razlago o tem, kako se zanima za mite in jih predvsem sam išče po medmrežju in v knjigah.

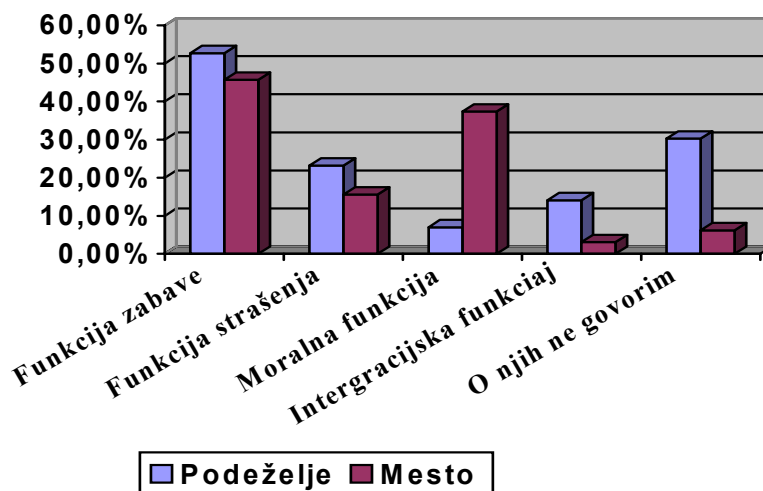
ALI LJUDJE VERJAMEJO V MITE?



Grafikon 3: Ali ljudje verjamejo v mite

Dobljene rezultate smo ponovno ločili glede na področje bivanja, dobljeni rezultati so nas presenetili. V mestu in na podeželju ljudje delno verjamejo v mite, saj na obeh področjih približno polovica anketirancev verjame v delno resničnost oz. menijo, da so nastali na podlagi realne osnove. Kljub odstotku zanikanja obstoja mitov na podeželju, nas je presenetil odstotek anketirancev na podeželju, ki v mite v celoti verjamejo. Zanimiv je tudi podatek, da ljudje iz mitov ne razberejo nauka oz. jim ta ne pomeni veliko. Razlika v odstotkih anketirancev, ki so na vprašanje odgovorili z »izmislili so si jih za zabavo« nas glede na območje ni presenetila; če rezultate povežemo s prenosnikom (iz prejšnjega grafa izvemo, da na podeželju prevladuje ustni prenosnik) lahko predpostavimo, da so si na podeželju krajšali čas s pripovedovanjem zgodb o določenih dogodkih in jih s časoma privzeli za resnične. V mestu pa so si krajšali čas na drugačen način, zato je le majhen odstotek ljudi, ki so mnenja, da so si njihovi predniki izmislili zgodbe le zato da bi si krajšali čas.

FUNKCIJE MITOV



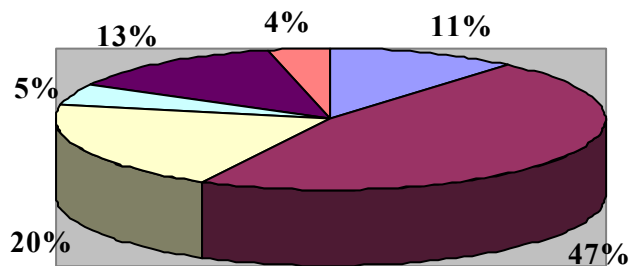
Grafikon 4: Funkcije mitov

Predvidevali smo, da se bo funkcija mitov razlikovala glede na področje bivanja, saj je tesno povezana z načinom življenja. Analiza anket nam je pokazala, da funkcija zabave najbolj prevladuje na podeželju. Zelo pa naju je presenetilo dejstvo, da 30,3% anketirancev iz območja podeželja o mitih ne govori. Na podlagi analizi prejšnjega grafa (ali ljudje verjamejo v mite?) smo sklepali, da ljudje v mitih ne najdejo nauka, s pomočjo analize tega grafa pa smo ta sklep podrobneje opredelili in ugotovili, da je moralna funkcija nepomembna predvsem na podeželju. Presenetilo nas je razmerje, da se kar približno štirikrat več ljudi iz podeželja (kot v mestu) zaveda integracijske funkcije mitov.

Prav tako kot na podeželju tudi v mestu prevladuje funkcija zabave, a nas je presenetilo dejstvo, da se 37,4% anketirancev v mestu zdi pomembna tudi moralna funkcija. Zanimiv je tudi dobljen rezultat funkcije strašenja, ki je za mesto kar visok. V primerjavi s podeželjem je presenetljivo, da se zelo majhen procent meščanov zaveda integracijske funkcije mitov.

Le 6,2% anketiranih meščanov o mitih ne govori. Iz tega lahko sklepamo, da se meščani bolj zavedajo pomembnosti ohranjanja mitov.

NAJPOGOSTEJŠA BITJA V MITIH

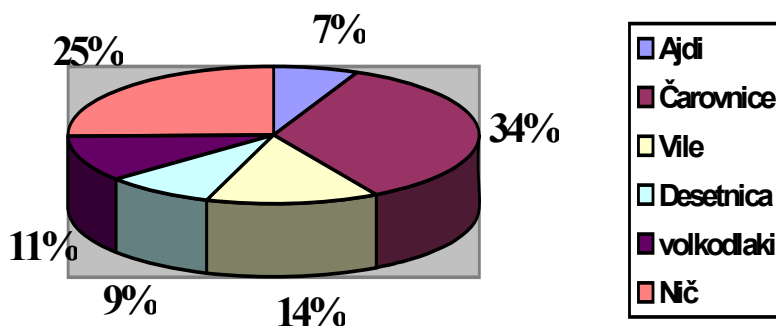


■ Ajdi ■ Čarovnice □ Vile □ Desetnica ■ volkodlaci ■ Drugo

Grafikon 5: Bitja v mitih

Iz analize je razvidno, da s 47% močno prevladuje prisotnost čarovnic v laških mitih oz., da anketirani Laščani najbolj poznajo mite v katerih nastopajo čarovnice. Anketiranci poznajo tudi veliko mitov v katerih so prisotne vile (20% anketirancev). Anketirani Laščani prav tako poznajo desetnice, le da so te v primerjavi z volkodlaci in ajdi precej manj poznane.

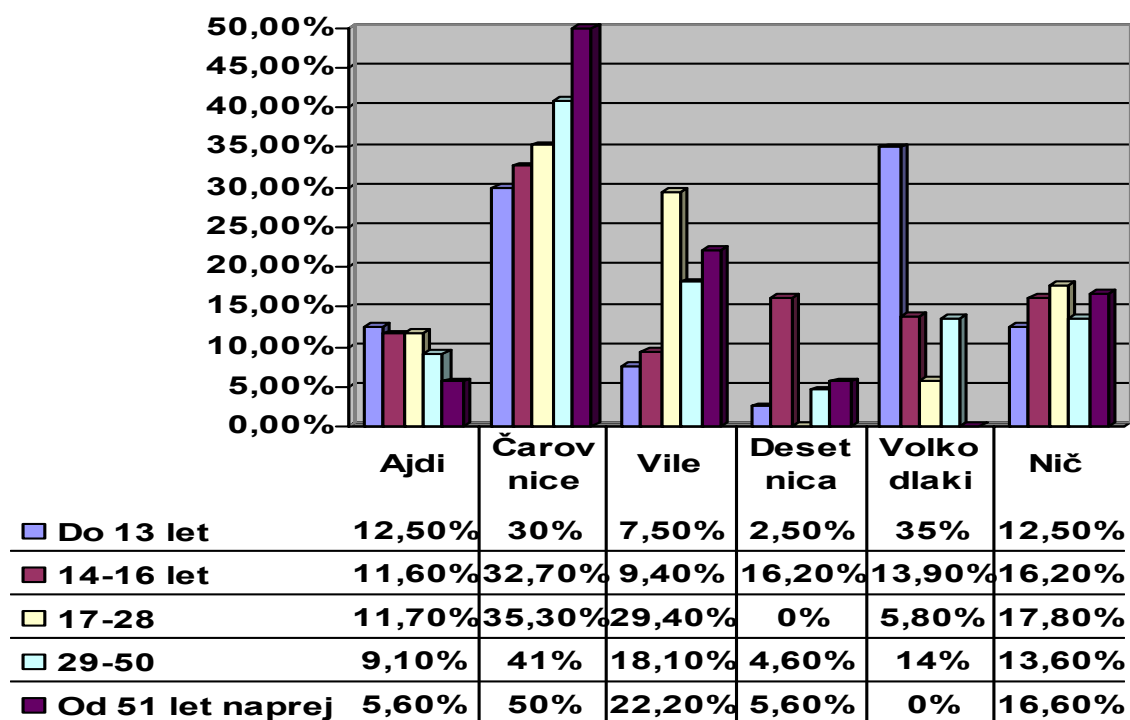
V KATERA BITJA LJUDJE VERJAMEJO?



Grafikon 6: V katera bitja ljudje verjamejo?

Glede nato, da iz prejšnjih analiz izvemo, da večina anketirancev le delno verjame v mite, nas ne preseneča dobljen rezultat, da kar četrtina anketirancev v omenjena bitja ne verjame. Je pa v Laškem (glede na anketirane) zelo prisotno verovanje v čarovnice, v katere verjame kar 34% anketirancev. Prisotnost verovanja so nam potrdili tudi številni opisi takšnih mitov, (najbolj izstopajo predvsem pripovedovanja o vplivanju čarovnic na ljudi v smislu nadzorovanja njihovih misli). Ostala omenjena bitja si delijo približno enake rezultate.

Tu so nas najbolj presenetila pripovedovanja starejših med tem ko smo jih anketirali. Pripovedovali so predvsem o čarovnicah, kako so vplivala na njih, da so jih videli, govorili so kot da resnično še obstajajo.



Grafikon 7: Verovanje v mite po starostnih skupinah

Kot smo že pri prejšnjem grafu ugotovili anketirani najbolj verjamejo v čarovnice, po starostnih skupinah pa tu vodijo najstarejši. Anketirani otroci do 13. leta najbolj verjamejo v volkodlake, vendar čarovnice ne zaostajajo dosti.

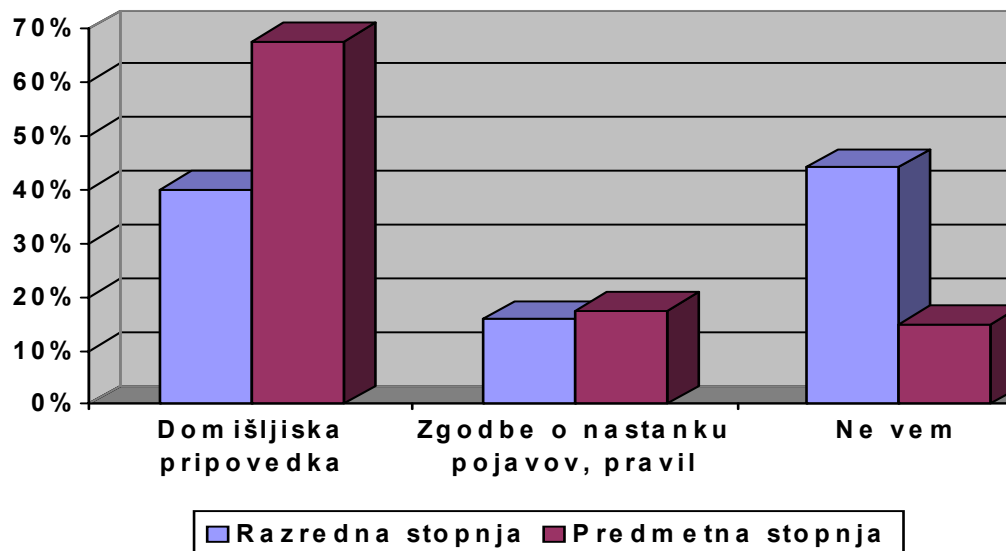
Starostna skupina od 14-16 let nas je najbolj presenetila pri verovanju v desetnice, to smo povezali z šolo, saj je v učnem načrtu knjiga Deseti brat.

Pri ajdih je najmanj verovanja pri starejših, sklepamo da zaradi nepoznavanja teh bitij (potrebna je bila dodatna razlaga pri reševanju anket).

Precej enotni so rezultati zanikanja obstoja teh bitij.

DODATNA PRIMERJAVA MLADIH

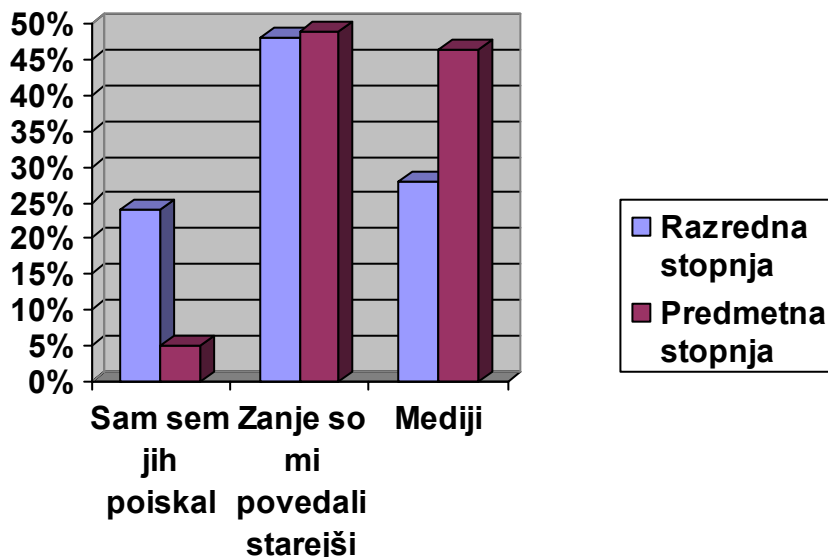
Ker so nas vmesnih rezultatov pri analizi zelo presenetili, smo se odločili podrobneje analizirati verovanje mladih v omenjena bitja.



Grafikon 8: Poznavanje besede mit med osnovnošolci

Podrobnejša analiza nam pokaže, da osnovno znanje o mitologiji pridobimo v osnovni šoli.

To nam potrди podatek, da je anketiranim otrokom na razredni stopnji beseda mit bolj nepoznana oz. da so mnenje o tem kaj je to mit ustvarili v trenutku razlage. Medtem ko predmetna stopnja že brez razlage ustvari določeno mnenje.



Grafikon 9: Poznavanje besede mit med osnovnošolci

Najbolj pa nas je presenetil rezultat, da mladi tudi sami pobrskaajo za miti, predvsem razredna stopnja. Pri predmetni stopnji pa izstopajo mediji, pri tem mislimo predvsem televizijo. Še vedno pa oboji največkrat prisluhnejo zgodbam starejših.

3.1 INTERVJU

Da bi lažje razumeli nekaj rezultatov smo se pogovarjali z doktorjem Ladislavom Golouhom. Kakšno je poznavanje mitov danes? Zakaj menite, da je tako?

Tisti, ki veliko berejo, jih poznajo veliko. Drugi ne.

Mite spoznavamo tudi med pogovori, na delavnicah za zdravo življenje, new age delavnicah in podobnih - toda spet velja enako - tisti, ki jih spoznavajo, praviloma veliko berejo.

Kako se je vloga mitov spreminjala skozi čas in kateri dejavniki imajo na to najmočnejši vpliv?

Človek verjame, da se nekatere stvari dogajajo mimo njegove zavestne volje. In res je tako.

Na mite najmočneje vpliva znanost, ki ustvarja naravne razlage za stvari, ki jih na prvi pogled ne razumemo. Npr.: miti govorijo o smrti. Medicina je razložila, da človek umre, ko mu eden od pomembnih organskih sistemov ne deluje več - npr. srce - kljub temu, da drugi lahko še delujejo nekaj ur - je človek mrtev takrat, ko prvi ogranski sistem odmre - oz. ne opravlja več svoje funkcije - pri pomanjkanju ali prekinitvi oskrbe s kisikom je najbolj občutljiv živčni sistem, srce bo odmrlo nekoliko pozneje, mišice šele čez šest ur...

So pa še vedno nekatere stvari slabo razložene: intuicija, to, da začutimo, da bomo nekoga srečali - take izkušnje imamo vsi, miti pa opravijo svojo vlogo. Tudi, ko gre za smisel življenja, za nesrečo, za trpljenje ali izrazito srečo - danes bi bila pridobitev dobre službe, v preteklosti poroka na grad...

Kakšno mesto menite, da miti zavzemajo v kulturi?

V umetnosti ogromno, med ljudmi - jim pomagajo ustvarjati vsebine filozofskih pogovorov, umetnike navdihujejo, ker skušajo najti vzporednice in dobijo ustvarjalni zagon.

Menite, da se intelektualci bolj zavzemajo za ohranjanje ljudske kulture?

Ni nujno, temveč ljudje, ki več razmišljajo.

Vsak želi imeti v zaledju neko skupino, skupno točko z nekaterimi ljudmi. Tisti, ki ohranjajo ljudsko kulturo, so praviloma čustveno in osebnostno povezani z nosilci te kulture.

Kaj vi naredite za ohranjanje mitov ali ljudske kulture nasploh?

Jaz ne ohranjam mitov kot mitov, temveč se pogovarjam z ljudmi o tem, da si določene stvari lahko predstavljamo na določen način. Pač, skozi simboliko astrologije skrbim za ohranjanje mitov astroloških simbolov - in razlago dogodkov in razvoja v človekovem življenju. V osnovi je astrologija mit, ki temelji na določenih predpostavkah in potem te smernice spretno povezujemo z dogodki in občutki iz vsakdanjega življenja posameznika. Moram reči, da je to zabavno in pogosto koristno, ker človeku pomaga skozi določene težke trenutke.

Bi še kaj dodali?

Menim, da so miti koristni, saj nam povedo, da je treba upoštevati tudi sile, ki jih v tem trenutku ne razumemo. Danes najpogosteje to, zakaj neka oseba ravna tako in ne drugače. Naučimo se sprejeti, da ni treba, da je vse tako, kot si sami zamišljamo, temveč, da so sile, ki se jim moramo prilagoditi. Miti in mitološka bitja so praviloma močnejša od ljudi. Predvsem pa praviloma nimajo človeških slabosti. Ko nam gre slabo, rabimo neko oporo, upanje, da preteče čas, da počakamo brez destrukcije, brez da poslabšamo stvari, ko gredo dogodki znova v pravo smer.

Sklepi intervjuja

Najpomembnejši sklep ki smo ga razbrali iz našega intervjuja je bil ta, da izobrazba ne vpliva na verovanje ljudi v mite in bitja v njih.

ZAKLJUČEK

Potrditev oz. zanikanje hipotez

Na podeželju se miti prenašajo ustno, v mestu pa ustnemu prenosniku konkurirajo mediji.

To hipotezo lahko potrdimo saj lahko s pomočjo dobljenih podatkov zagotovo trdimo da ga je ustni prenosnik najbolj razširjen na podeželju, prav tako tudi prevladuje v mestu le da je tam prisoten tudi velik del medijev.

Ljudje ne poznajo besede mit.

Tudi to hipotezo lahko potrdimo saj smo ugotovili da je večina anketirancev potrebovalo dodatno razlago pri vprašanju ki se je nanašalo na besedo mit. Smo pa tudi dokazali da osnovno znanje o tem pridobimo v osnovni šoli pa čeprav je bolj skromno.

Vera v čarovnice je v Laškem še vedno prisotna.

Hipoteza je vsekakor pravilna sej je iz dobljenih podatkov več kor razvidno da v poznanih mitih prevladujejo čarovnice, poleg tega se hipoteza potrdi tudi pri naslednjem vprašanju kje ugotovimo da ljudje vanje dejansko verjamejo v dokaj veliki miri. Hipoteza podkrepimo z dodatno analizo po starostnih skupinah kjer se zgodba ponovi z izjemo najmlajše skupine kjer čarovnicam konkurirajo volkodlaki. V osnovi je hipoteza potrjena.

V osnovni šoli mitom ne posvečajo pozornosti.

To hipotezo moramo odvreči saj smo z dodatno analizo ugotovili da anketiranci dobijo osnovno znanje o mitih prav v šoli. To nam pokažejo podatki primerjalne analize osnovnošolcev.

Na podeželju je dominantna funkcija strašenja, v mestu pa prevladuje funkcija zabave.

To hipoteza ne velja saj smo ugotovili da je glavna funkcija na podeželju zabava, smo pa bili presenečeni da le tej sledi funkcija integracije za katero smo misli da bo zelo majhna. Prav tako smo se zmotili pri funkciji v mestu sam so nam podatki pokazali da je prevladujoča funkcija moralna, prav tako nas je tukaj ravno obratno kot na podeželju presenetilo ne zanimanje anketirancev za integracijsko funkcijo v mestu

Ljudje verjamejo da so miti resnični.

Hipoteza velja le delno saj so nam analize pokazale da dobra polovica ljudi verjame v mite le delno. Pri tem pa moramo poudariti da zelo izstopajo čarovnice kar smo tudi dokazali.

4 LITERATURA

Monografije:

- ILIJAS, S in U KNEZ. (1990). Legende Laškega in okolice: raziskovalna naloga.
- BELLINGER, G. J. (1997). Leksikon mitologije: 3000 gesel o mitih. Ljubljana: DZS
- BOHANEK, F. (1966). Slovenska ljudska pripoved. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KUNAVER, D. (2004). Najlepši slovenski miti in legende. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KUNAVER, D. (2008). Ljudska pripoved pod lipo domačo. Ljubljana: samozaložba.
- ŠKRINJAR, P. (1998). Razpoke v času: Slovenski miti in legende. Ljubljana: DZS.
- ŠMITEK, Z. (2006). Slovenske ljudske pripovedi: Miti in legende. Ljubljana: DZS.
- ŠAVLI, J. (2008). Zlati cvet: bajeslovje Slovencev: duhovna dediščina Karantanije.
- RAJH, A. (2005). Slovenska ljudska pripoved. Pedagoška fakulteta Maribor.
- BIVIC, N. (2004). J. R. R. Tolkien – Multipla realnost oz. paralelni svet: diplomsko delo. Ljubljana.
- TRDINA, S. (1961). Besedna umetnost: 2. Literarna teorija. Ljubljana: Mladinska knjiga. (Slavistična knjižnica: Učbeniki).
- CAVENDISH, R in T. O. LING. (1988). Mitologija: ilustrirana enciklopedija. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- SLOVENSKI VELIKI LEKSIKON. (2003-2005). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Elektronski viri:

- KUNAVER, D. (2009). Slovenske legende. [Online]. [Citirano 20. marec 2009; 15.20]. Dostopno na spletnem naslovu:
http://www.zrss.si/slovenscina/gradiva/GRA_Slovenske_legende_Dusica_Kunaver_30jan09.pdf

PRILOGE

ANKETA

Sva dijakinji 3. letnika Gimnazije Lava in v okviru sociologije raziskujeva ali ljudje danes verjamejo v stare mite. Osredotočili sva se na občino Laško, zato vas kot Laščana prosiva, da iskreno odgovorite na anketni vprašalnik.

Teja Strašek in Nina Golouh

1. Spol

M Ž

2. Starost

3. Kje živite?

- a) V mestu
- b) Na podeželju

4. Kakšno izobrazbo imate?

- a) Osnovnošolsko
- b) Srednješolsko ali višješolsko
- c) Univerzitetno ali Visokošolsko
- č) Magisterij ali doktorat

5. Kaj si predstavljate pod besedo mit?

- a) Domišljajska pripovedka prednikov o delovanju duhov in nadnaravnih bitij.
- b) Zgodbe o nastanku pojavov in družbenih pravil.
- c) Ne vem.
- č) Drugo: _____

6. Katere mite poznate? Prosim napišite.

7. Kako ste izvedeli za mite?

- a) Sam/-a sem jih poiskal/-a.
- b) Zanje so mi povedali starejši.
- c) Zanje sem slišal/-a na radiu, televiziji, časopisu.

8. Ali verjamete v mite?
- Da.
 - Delno (nekaj je že res).
 - Resničen je le nauk.
 - Izmislili so si jih za zabavo
 - Vse je le plod domišljije.
9. O mitih govorim, ker:
- So mi zanimivi, za zabavo.
 - Ker lahko z njimi preprečim kakšno nesrečo ali koga prestrašim.
 - Preko njih lahko komu sporočim kaj je prav in kaj ne.
 - So zapuščina prednikov in želim, da se ohranijo.
 - O njih ne govorim.
10. Katera bitja najpogosteje nastopajo v mitih, ki jih poznate?
- Ajdi (velikani)
 - Čarovnice
 - Vile
 - Desetnica
 - Volkodlaki
 - Drugo: _____
11. Kaj izmed naslednjega mislite da je resnično obstajalo?
- Ajdi(velikani)
 - Čarovnice
 - Vile
 - Desetnica
 - Volkodlaki
 - Drugo: _____
12. Ali jih boste pripovedovali naprej?
- Da
 - Ne
13. Opišite mit za katerega se vam zdi, da ga poznate samo vi.

Hvala!